

Rybář, M. (ed.): Politické strany ako organizácie: Prípady zo Slovenska.
Bratislava: Univerzita Komenského, 2004. 1. vydanie, 126 s. ISBN 80-223-1985-6.

Daniel Klímovský

Politické strany a ich fungovanie predstavujú arénu, ktorá bola, je a stále bude pozorne sledovaná nielen politikmi, ale aj „obyčajnými“ ľuďmi. Motívy ich záujmu môžu byť rôzne, no všetkých spája túžba poznať čo najväčší rozsah informácií, ktoré viac či menej súvisia s fungovaním politických strán. Samozrejme, k takto heterogénnej skupine subjektov zaujímavých sa o problematiku politických strán sa dostávajú kvalitatívne i kvantitatívne diferencované informácie, ktoré navyše tieto subjekty aj diferencovane spracovávajú a vyhodnocujú. To často vedie k publikovaniu „zaručených“ správ, eskalácii napätia vo vzájomných vzťahoch, či zneužívaniu lží a „poloprávď“ za účelom diskreditácie politických protivníkov a oponentov. Celú túto schému navyše sťažujú takzvaní odborníci alebo experti, ktorí využívajú politickú orientáciu masmédií s cieľom ovplyvniť verejnú mienku bez ohľadu na etické štandardy alebo sebareflexiu.

Preto je potrebné a žiaduce, aby sa danou problematikou zaoberali aj politológovia, ktorí na ňu nazerajú, ako na objekt vedeckého poznávania. Určite to nie je ani pre nich jednoduchá úloha – aj oni žijú v spoločnosti, aj oni majú bežné potreby, aj oni sa stretávajú s výsledkami politiky ako „obyčajní“ ľudia. Na strane druhej ale ovládajú a vnímajú teoretické súvislosti, na základe ktorých môžu ozrejmiť mnohé sporné momenty politickej praxe. A to je hlavný dôvod, prečo som s veľkými očakávaniami siahol po publikácii *Politické strany ako organizácie: Prípady zo Slovenska*, ktorú zostavoval M. Rybář a ktorá na 126 stranách ponúka pohľad šiestich autorov na osem politických (parlamentných i mimoparlamentných) strán či hnutí, ktoré pôsobia na slovenskej politickej scéne.

Skôr než prejdem k obsahu publikácie, dovoľm si pristaviť sa pri zložení autorského kolektívu. Okrem M. Rybára a A. Hudeka je totiž tvorený študentmi posledného ročníka magisterského štúdia politológie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Podľa mňa ide o vynikajúcu myšlienku spojenia síl a snáh mladých, no zároveň talentovaných (možno) budúcich politológov so silami a snahami ľudí, ktorí sa danej problematike profesionálne venujú a sú tak schopní poskytnúť týmto študentom cenné rady a zároveň ich viesť k samostatnej práci vyjadrenej následne aj v jednotlivých tejto publikácie kapitolách.

M. Rybář, ako zostavovateľ, už v predslove a teda celkom netypicky vysvetľuje, okrem zamerania a cieľov tejto publikácie, teoretické koncepcie týkajúce sa prístupu vybraných autorov k skúmanej problematike. Prvá z nich pochádza od autorskej dvojice S. Katz a P. Mair a týka sa „troch možných tvárí“ straníckych organizácií: 1) strany vo verejnej funkcii, 2) strany v ústrednej kancelárii a 3) strany rádových členov a voličov. Druhá teoretická koncepcia, ktorej autorom je J. May, sa zaoberá vertikálnou štruktúrou politických strán. Podľa nej, tieto pozostávajú z: 1) vedenia (lídrov), 2) stredných kádrov (sublídrov) a 3) rádových členov; pričom lídri a radoví členovia zastávajú skôr umiernennejšie postoje a radikálnosť či ortodoxnosť je typická črta stredné kádre. Na a napokon, tretia teoretická koncepcia – inštitucionalizácia politických strán pochádzajúca od A. Panebianca, poukazuje na prechody politických strán od genetickej fázy až po fázu oligarchickú.

Autorom prvej kapitoly je M. Rybář. Jej názov znie *Organizácia nových politických strán na Slovensku: Niekoľko úvah o vnútrostraníckom živote SDKÚ, ANO a Smeru* a ako už z neho vyplýva, autor sa v nej venuje trom relatívne novým politickým subjektom na slovenskej politickej scéne – Aliancii nového občana, Slovenskej demokratickej a kresťanskej

únii a politickej strane Smer. Na základe svojich analýz dospieva k záveru, že tieto politické strany sú mimoriadne silno centralizované, koncentrujú moc v rukách úzkeho stranického vedenia a len minimálne umožňujú svojim rádovým členom významnejšie ovplyvňovanie vnútrostraníckej politiky. (s. 11) Najvýraznejšie rozdiely vidí vo vzťahoch medzi stranami vo verejných funkciách a stranami v ústredných kanceláriách, čo zdôvodňuje špecifickými procesmi, ktoré sa odohrávali v súvislosti s ich vznikom.

Druhá kapitola – *Hnutie za demokratické Slovensko*, je venovaná vnútrostraníckemu životu Hnutia za demokratické Slovensko – Ľudovej strany. Jej autor, M. Minarovič, v nej rozoberá pomerne podrobne vývoj tohto politického subjektu od jeho odštiepenia od Verejnosti proti násiliu, cez samotný vznik, opozičné pôsobenie v rokoch 1991 – 1992, vládne pôsobenie (1992 – 1994), opätovné opozičné pôsobenie (1994), druhé pôsobenie vo vláde (1994 – 1998), až k pôsobeniu v opozícii po roku 1998. V rámci jednotlivých etáp spomínaného vývoja zdôrazňuje skutočnosti, ktoré sú dôležité najmä z pohľadu inštitucionalizácie (napríklad vytváranie regionálnych straníckych centier) i vnútornej štruktúry (napríklad viacnásobné vnútrostranícke štiepenie). Veľmi zaujímavou časťou sú poznámky týkajúce sa upadajúcej charizmy lídra tohto politického subjektu – Vladimíra Mečiara. Ako autor uvádza, aj napriek poklesu jeho popularity, stále sa dokáže obklopiť sebe blízkymi sublídrmi a potenciálnych oponentov odstraňuje s pomocou a podporou širokej členskej základne. Strana od svojho vzniku prešla viacerými etapami a tieto jednoznačne smerujú k čoraz väčšej centralizácii v prospech strany v ústrednej kancelárii. Samotná inštitucionalizácia strany je problematická a to hlavne z pohľadu teoretickej koncepcie A. Panebianca, ktorý považuje existenciu charizmatického vodcu za bariéru dostatočnej inštitucionalizácie strany.

Strana demokratickej ľavice je ústrednou témou rovnomennej tretej kapitoly – *Strana demokratickej ľavice*, v ktorej jej autor, M. Mikovič, chronologicky zachytáva vývoj tejto politickej strany, pričom na tento vývoj nazerá z pohľadu teoretických koncepcií J. Maya, S. Katza a P. Maira. Ako uvádza, Strana demokratickej ľavice vznikla transformáciou Komunistickej strany Slovenska na sociálnodemokratickú politickú stranu (s. 62), čo v porovnaní s Českom predstavuje odlišný spôsob kontinuity dovtedy existujúceho komunistického politického subjektu. Kým v prvých transformačných rokoch dominovala strana v ústrednej kancelárii, neskôr došlo k posilňovaniu strany radových členov, aby po roku 1998 (v súvislosti so vstupom Strany demokratickej ľavice do vlády) opäť došlo k posilneniu strany v ústrednej kancelárii. Veľmi dôležitou skutočnosťou je to, že v tejto politickej strane mali a stále majú silné slovo stredné kádre (teda sublídri), ktoré presadzujú radikálnejšie a „ľavicovejšie“ riešenia.

Autor štvrtej kapitoly, A. Orgovani, sa tak, ako to naznačuje už jej názov – *Strana maďarskej koalície*, venuje organizačným tendenciám, líderským vnútrostraníckym vzťahom a pozíciám troch možných tvárí politickej strany, ktoré sa objavovali v rámci vývoja Strany maďarskej koalície. Postupne rozoberá proces zlučovania troch pôvodných strán a plynulo sa dostáva až k súčasnému pôsobeniu tohto politického subjektu vo vláde. Medzi najdôležitejšie závery možno podľa autora zaradiť niekoľko faktov. Po prvé, z vnútorne heterogénnej a frakčnej strany sa Strana maďarskej koalície postupne pretvorila na centralizovanú a štruktúrne homogénnu politickú stranu. Po druhé, pre túto politickú stranu je typická personálna kontinuita vychádzajúca z pôvodných politických subjektov a zároveň výrazné personálne prekryvanie strany v ústrednej kancelárii so stranou vo verejnej funkcii. (s. 91) No a napokon po tretie, strana v ústrednej kancelárii má silné postavenie vo vzťahu k strane radových členov, ale aj napriek tomu dochádza k nepretržitému nárastu miestnych organizácií a v konečnom dôsledku aj k nárastu jej členov.

Kresťanskodemokratické hnutie je kapitolou, ktorá je zameraná (ako to napovedá samotný jej názov) na Kresťanskodemokratické hnutie. Jej autor, J. Bučan, sa orientuje najmä

vo vývojových súvislostiach s dôrazom na dve dôležité štiepenia, ktoré tento politický subjekt počas jeho existencie postihli a ich následným vplyvom na jeho stabilizáciu a konsolidáciu. Citujúc T. Haughtona a M. Rybára (2004) konštatuje, že hoci v roku 1990 Kresťanskodemokratické hnutie vystupovalo ako jeden z hlavných politických aktérov s výrazným voličským potenciálom, v súčasnosti sa dá konštatovať, že tento potenciál nevyužilo aj v dôsledku strategických chýb svojho lídra J. Čarnogurského, čo v konečnom dôsledku viedlo k situácii, kedy stratilo možnosť osloviť širšiu časť potenciálneho elektorátu. (s. 108) Aj napriek týmto chybám však ide o politický subjekt, pre ktorý je typická vysoká inštitucionalizácia a stabilita.

Posledná kapitola, *Slovenská národná strana*, je venovaná Slovenskej národnej strane. Jej autor, A. Hudek, sa zameriava najmä na vnútrostranícky mocenský boj a analýzu stanov tohto politického subjektu. Ako konštatuje, vnútrostranícky mocenský boj sa v prvých rokoch odohrával medzi umiernenými a radikálmi, no v neskoršom období tento boj medzi sebou začali zvädzať radikáli, ktorým sa podarilo umiernených členov strany poraziť v boji o „kreslá“ v ústrednej straníckej kancelárii. Navyše, v tejto politickej strane dochádzalo často aj k sporom medzi reprezentantmi strany vo verejnej funkcii a reprezentantmi strany v ústrednej kancelárii, čo súviselo s častými vnútrostraníckymi konfliktami. Prevalu vo väčšine prípadov mali reprezentanti strany v ústrednej kancelárii. Pokiaľ ide o stanov, tieto boli viacnásobne porušované či obchádzané a nezriedka o vnútrostraníckych sporoch rozhodovali aj všeobecné súdy. Táto situácia sa prejavila v strate dôvery verejnosti a tým aj k strate potrebného elektorátu, čo najlepšie dokumentuje tá skutočnosť, že v súčasnosti je Slovenská národná strana mimoparlamentnou politickou stranou.

Na tomto mieste by som rád prešiel od popisu jednotlivých kapitol, k ich stručnému zhodnoteniu. Autori jednotlivých kapitol preukazujú svoju rozhl'adenosť v danej problematike mnohými odkazmi na vývojové súvislosti. Jednotlivé časti kapitol na seba logicky nadväzujú a poskytujú tak čitateľovi ucelený obraz o rozoberanej problematike. Miernym nedostatkom, či skôr nedopatrením, je relatívne odlišný ráz piatej a šiestej kapitoly, ktoré takmer úplne vynechávajú analýzu vertikálnej štruktúry rozoberaných politických subjektov. Naopak, výraznejšie sa zameriavajú na otázky ich inštitucionalizácie a stabilizácie. Ako nedostatok je potrebné vnímať to, že autori na základe niekoľkých príkladov vyvodzujú pomerne rozsiahle závery. Tieto sa však následne dostávajú vo viacerých prípadoch do pozície možných „scenárov“, prípadne dochádza k situáciám, kedy teoretická koncepcia, ktorú sa autor rozhodol využiť, nezodpovedá realite a jej aplikácia je možná iba s rozsiahlymi výhradami (napríklad uplatnenie Panebiancovej koncepcie inštitucionalizácie politických strán vo vzťahu k charizmatickému postaveniu V. Mečiara v rámci Hnutia za demokratické Slovensko). Na strane druhej, ak vezmem do úvahy, že väčšina autorov je z radov študentov, musím konštatovať, že napriek uvedeným výhradám možno publikáciu *Politické strany ako organizácie: Prípady zo Slovenska* hodnotiť kladne a príklad zapájania študentov do publikačných aktivít ako vydatený a nasledovaniashodný.